

När H C Andersen gick i fängelse

Tänk att H C Andersen kom till Gävle på en av sina Sverigeresor! Och så synd att han inte skrev något om besöket!

Den danska sagoberättaren var en stor resenär – under en tid då resor tog lång tid och var fasligt obekväma. Faktiskt var han utomlands 29 gånger. Efter en tremånaders rundresa i Sverige utkom hans reseberättelse "I Sverrig" år 1851. Dalarna och södra Gästrikland var hans nordgräns. Och målet med resan tycks ha varit att lära känna Jenny Linds fosterland bättre. Hon var hans stora kärlek men avvisade elegant hans frieri genom att utnämna honom till sin "broder".

Från midsommarfirandet i Leksand tycks han ha rest österut, och fallen i Älvkarleby var en sevärdhet som han berättar om med entusiasm. I det avsnittet står det: "Vi kommo hit från Gefle..." I övrigt inte ett ord om staden. Möjligen hade han kunnat berätta om det nya cellfängelset i Gävle, om det inte varit så att författaren redan tidigare under samma resa intresserat sig för cellfängelset i Mariestad, som ägnas ett kort kapitel i boken. Texten kan nog läsas som en beskrivning även av motsvarande institution i Gävle. Citaten är från den svenska översättningen.

"Genom avskildhet från andra människor, genom ensamhet med sig själv, i ständigt tystnad, skall brottslingen straffas och förbättras; därför byggde man cellfängelser. I Sverige finns flera, och nya bygges." Han beskriver det i Mariestad:

"Som ett stort lustslott ligger denna byggnad, vitputsad, leende, med fönster vid fönster i en skön natur, vid en å strax utanför staden. Men snart upptäcker man att det vilar en gravlik stillhet över den, det är som om ingen bodde här, eller som en i pestens tid övergiven boning. Portarna i muren är stängda; en av dem öppnas för oss, vakten står där med sin nyckelknippa, gården är tom, ren-sopad, till och med gräset i stenläggningen bortrensat; vi kommer in i väntrummet där fången tas emot, man visar oss badkammaren dit han blir förd; vi stiger uppför en trappa och befinner oss i en stor sal, som har hela byggnadens längd och bredd och höjd, gallerier löper längs våningarna, och mitt emellan dessa har prästen sin predikstol; där håller

han om söndagen sin predikan för en osynlig menighet. Dörr vid dörr öppnas till hälften från cellerna ut till galleriet, fångarna hör prästen men kan inte se honom och han inte dem."

Och sen följer den mening som ofta citerats: "Det hela är en välbyggd maskin, en mardröm för själen."

I dörren till var cell, skriver han, "är anbragt ett stycke fönsterglas stort som ett öga, en klaff utanför täcker det, och här kan fångvaktarn, obemärkt av fången, se allt vad denne företar sig; men stilla, ljudlöst måste han komma, ty fångens hörsel är i ensamheten förunderligt skärpt; jag vred helt sakta på klaffen och mitt öga såg in i det tillbommade rummet, ögonblickligen mötte hans blick min. Det är luftigt, rent och ljus därinne, men fönstret sitter så högt att det är omöjligt att se ut därifrån; en hög pall som sitter fast som ett slags bord, och därnäst en koj som kan hängas upp i krokarna under taket och döljas med ett täcke, är hela bohaget."

Flera celler visades för den danska gästen. I en fanns en ung och vacker flicka som "hade lagt sig i sin koj, men i det dörren öppnades sprang hon hastigt opp och hennes första åtgärd var att rulla ned kojens och rulla ihop den. På det lilla bordet stod vattenkrukan och bredvid den låg resterna av ett stycke hårt bröd, dessutom bibeln och andliga sånger."

I nästa cell finns en barnamörderska. "Jag såg henne genom dörrens lilla glas, hon hade hört våra steg, hört oss tala, men hon satt stilla kvar – hopkrupen borta i vrån vid dörren, som ville hon dölja sig så mycket hon kunde; ryggen var böjd, huvudet höll hon nästan helt ned i skötet och hade lagt händerna över det. Den olyckliga var mycket ung, berättade man."

Två bröder, dömda för häststöld, satt i var sin cell. Den ena var en ung pojke. Och det värsta mötte han i nästa cell. Där satt en

Hans Christian Andersen (1805-1875). Teckningen gjordes i Rom på 1830-talet av Ernst Meyer.

stackars tjänsteflicka. "Hon var utan tillhåll och kondition, och så blev hon insatt här! sade man." (Hon var alltså bostadslös och hade ingen anställning.) "Jag trodde jag hörde fel, upprepade min fråga varför hon var här, och fick samma svar. Ännu vill jag helst tro att jag missförstått vad som blev sagt, det skulle vara avskyvärt annars." Det finns en sagoton över mycket i denna bok, som ju egentligen är en reseberättelse. Men just här blir Andersen en socialreporter som engagerat beskriver vad han ser som nyskapade missförhållanden.

Han avslutar med sin lättnad över att komma ut i "det friska solskenet" från det händelsefattiga, enformiga och stumma liv "där fångens tankar rullar i sig själva". Men jämfört med inkvisionens marterfyllda fängelser, med sammankedjade slavar, Venedigs heta blykammare etc finner han dock cellfängelsernas galleri vara ett framsteg. "Här är ljus, här är luft, här är mänskligare. Där solstrålen milt lyser in till den fångne skall också strålen från Gud lysa in i hjärtat."

Barbro Sollbe
medlem nr 12

Cellskapsbladet sponsras av

Gävle Offset

Vidgade vyer och professionalisering av verksamheten.

Vart tog det här året vägen? Det var ju inte länge sedan vi satt med budget för 2006! Nu är det dags för bokslut och vad har vi gjort under året? Ja, börjar man summera är det en hel del. Vid sidan om att ta emot alla besökare och hålla i visningar – vilket ju är navet i vår verksamhet - har vi börjat fotografera och katalogisera museets föremålssamlingar. För katalogiseringen har vi Cristina Höckert anställd hos oss i två år som sk "Plusjobbare" och under hösten har Ingrid Blomkvist, praktikant från museologen vid Uppsala universitet, gjort ett stort arbete med att fotografera hela den sk Birgersamlingen. Mycket av registrering och sortering av arkivmaterial och litteratur har Evelina Horn och Ewa Bäcklin tagit hand om, vid sidan om sina arbeten som värddar på museet.

Då Rolf och jag på långa vägar inte räcker till att möta den efterfrågan på visningar som finns, hoppas vi stort på en nyrekrytering

genom guideutbildningen som vi drar igång i början på nästa år. Alla Ni som anmält Er kommer att få information om start och upplägg inom kort. Micke Dunker som skapade vår nya logotyp arbetar nu för fullt med det nya utseendet på vår webbsida, och när det är klart ska undertecknad "bara" fylla den med ett innehåll innan den läggs ut. Jag kan också passa på att berätta att vi initierat arbetet med att skapa ett "Nordiskt Nätverk för Kriminalmuseer" tillsammans med likasinnade museer i Danmark, Norge, Finland och på Åland.

I detta nummer av Cellskapsbladet summerar vår ordförande styrelsens arbete med en formulering av Fängelsemuseets vision och mål. Barbro Sollbe berättar om H.C. Andersens besök på cellfängelset i Mariestad och undertecknad gör ett försök att beskriva vad Ove Rosengren – utifrån sin bok *I huvudet på en "tjuv"* - berättade om på höstmötet.

Redaktören

Pågående restaureringsarbete på cellfängelset.

Den fallfärdiga fängelsemuren som vetter ner mot ån och Slottsträdgårdsgatan är nu ett minne blott...

... och den håller nu på att ersättas av ett högt plank med gjuten betongsockel. Den resterande delen av muren mot Timmermans- och Hamiltongatan ska bevaras i sin helhet. Förhoppningsvis kommer restaureringen av den igång i vår.

Föreningen Fängelsemuseet i Gävle
Adress: Hamiltongatan 3
802 66 GÄVLE
Telefon: 026-65 44 30
Fax: 026-65 44 30
Mobil: 070-628 01 92
E-post: info@fangelsemuseet.se
Internet: www.fangelsemuseet.se

Att bli medlem i FFIG kostar 100 kr/ år för enskild, 150 kr för familj och 300 kr för förening. Betalas in på pg 27 79 94-0.

Föreningsstyrelse
Ordf: Anders Hedin
Kassör: Carola Åsblom
Sekr: Katarina Kallings Nilsson
Ord.fed: Björn Ericsson, Siv Eklöf, Håkan Attius, Sture Johnson, Kjell Moberg & Margareta Engwall.
Suppl: Karl Henrik Ström, Staffan Johnson.
Adjungerande: Peder Mellander och Lars Sjösvärd, Länsmuseum Gävleborg, Svante Lundqvist, Kriminalvården.

Medlemstidningen Cellskapsbladet
Utkommer med två nummer per år.
Redaktör: Katarina Kallings Nilsson
Layout: Desirée Åhrlin

SVERIGES
FÄNGELSE
MUSEUM

I huvudet på en "tjuv"

Till vårt nu traditionsenliga höstmöte i november, hade vi bjudit in Ove Rosengren som föreläsare. Temat för kvällen var *I huvudet på en "tjuv"*, vilket också är titeln på hans nyligen utkomna bok.

Trots att kvällen bjöd på ett riktigt rusligt regnväder, hade ändå ett femtiotal av föreningens medlemmar tagit sig till Hotell Hamilton. Jag tror nog att jag kan tala för samtliga, när jag säger att kvällen försvann i ett rasande tempo.

Andäktigt lyssnade vi till Ove, som med en brinnande entusiasm utan vare sig konstpauser eller andningsuppehåll, försökte förklara de komplicerade faktorer som ligger bakom varför en människa kan skapa sig en kriminell identitet. Han gjorde det obegripliga begripligt, och jag ska försöka återge något av vad han berättade för oss.

Den kriminella identiteten

Förutsättningen för att en människa skapar sig en kriminell identitet är att det finns en beteendestörning i botten. Kombinerar detta med ett kemiskt beroende formas personligheten än mer åt fel håll. Båda komponenterna kan var för sig leda fram till kriminalitet, men nästan alltid är de intimt förbundna med varandra. En person som uppvisar båda dessa egenskaper kallar han för en så kallad dubbelproblematiker. En annan viktig faktor att förstå är att det oftast är en beteendestörning som leder fram till ett kemiskt beroende. Det är jakten på "kicker" som driver personen till farligare brott och ett djupare beroende. Till slut vet man inte riktigt vad i identiteten som är hönan eller ägget. Men ett av Oves budskap

Ove Rosengren

är, att man inte bara kan vårda bort ett kemiskt beroende och sen tro att allt blir bra. Förblir beteendestörningen obehandlad leder det ovillkorligen fram till ett djupt misslyckande. En fungerande behandling måste därför baseras på hur de båda storheterna "det kriminella jaget" och "beroendejaget" samspelar och förhåller sig till varandra.

Friskt eller sjukt?

Ove ställer frågan om vad som är en beteendestörning. Vad är friskt och vad är sjukt? Ja, det skulle ta för mycket plats att utreda det här, men han menar att det är en klar fara att låta sjukdomsbegreppen expandera så att de många variationerna av normalitet reduceras och utmönstras som sjuka eller abnorma. I boken får Du en utförlig och skrämmande beskrivning av alla typer av antisocialt beteende, vilka enskilt kan tolkas som relativt vanligt förekommande hos många människor, medan de i olika kombinationer skapar en livsfarlig

cocktail av dysfunktionella drivkrafter i en kriminells identitet.

Genernas betydelse

Våra personlighetsdrag är tidigt präglade och omedvetna, därför är de motståndskraftiga och mycket svåra att påverka senare i livet. Ove säger också många "sanningar" som under lång tid varit tabu att uttala högt. Till exempel poängterar han att genernas betydelse för personligheten är minst lika starka som hur uppväxtmiljön i en dysfunktionell familj präglar identiteten. Men föräldrarnas fostrande roll är här ändå så betydelsefull för hur barnets identitet som vuxen ska bli, att det skulle behövas en "Föräldraskola"! Frågan är då bara vilka som skulle få det utbildningsuppdraget?

Om det finns några fördelar med dysfunktionella uppväxtmiljöer, är att de skador som uppkommer på dem, till skillnad mot det genetiska arvet, ändå kan bearbetas. Ett identitetsproblem att lösa är bland annat hur kompenseringen av ett osläckt behov av intimitet och närhet hos den vuxne förväxlat till en abnorm bekräftelsehunger och med krav på intensitet i allt från känslor, upplevelser och ett avancerat sexliv.

Värden av den kriminelle

Avslutningsvis menar Ove att den gängse bilden inom värden på den kriminelle som ett offer omöjliggör adekvat vård på samma sätt som den allmänna inställningen att den enskilde individen ensam bär ansvaret för alla sina handlingar. För att värden ska bli framgångsrik måste den kriminelle bli medveten över sina negativa tankespiraler och vilka psykologiska drivkrafter som ligger bakom det kriminella mönstret. Initiativet till förändring måste komma inifrån för att vanvård ska kunna vändas till känslövård.

Är Du intresserad av att läsa och lära dig mer om det här? Kom till oss, vi säljer boken i butiken på slottshäktet för 185:-. Kanske kommer Du efter att ha läst boken göra som jag. Inte bara se med nya glasögon på ett problem med stora samhälls- och human-kostnader - vilket i sig verkar vara lika lösligt som att vi ska lyckas hejda den globala klimatförändringen - utan också vända blicken inåt i dig själv.

Med på höstmötet var bl a några av alla dem som arbetat på fängelset när det var i bruk. Från vänster Ingvar Lysén, Tord Wiman, Birgitta Löwenborg och Birgitta Karlsson - som fortfarande är verksam på Bomhusanstalten.

Jag har under lång tid förnekat mitt eget kemiska beroende och haft hur många ursäkter och undanflykter som helst för att slippa ta tag i det. Vad är det för en beteendestörning? Tack vara Ove och hans bok har jag nu ställt mig själv i ett hörn och kan inte göra annat än att försöka förändra mitt eget beteendemönster och min självbild. Jag säger som man gör på AA:s möten. - Hej, jag heter Katarina och jag är nikotinist! Jag har kommit till insikt med att jag, som kan gå igenom eld för att driva igenom ett projekt, inte har samma målmedvetenhet med mig själv. Varför? Det ska jag nu utreda och har därför påbörjat "Projekt Ego - etapp 1" vilket är att bli rökfri till julafton. På grund av abstinens och vanans makt är det avgiftning medelst nedtrappning som gäller. Stundtals klättrar jag på väggarna, men det får inte bli en ursäkt för att ta den där extra cigaretten. Att sluta vara en slav under mina laster blir den allra bästa julklappen till mig själv. Vad ger Du dig själv för julklapp i år?

KKV

Ett extra tack...

... till Tekniska kontoret som månar om Gävles turistattraktioner, då de i korsningen Södra Kungsgatan och Hamiltongatan satt upp stora gatuskyltar som pekar ut var vi finns någonstans. Vi har sedan de kom upp i oktober märkt av en ökad tillströmning också av lokala spontanbesökare.

Ordförande har ordet.

Vi har nu ännu ett år att se tillbaka på och vi kunde under föreningens höstmöte den 16 november uppmärksamma och konstatera att Föreningen Fängelsemuseet i Gävle fyllde fem år den 14 november. Vi hurrade för jubilarerna vid höstmötet.

Delar av styrelsen som fick åka fängstransport till Gruvberget

Det finns mycket att glädja sig åt när det gäller föreningens verksamhet. Besöksfrekvensen under året har varit tillfredsställande. Vi har fram till nu haft 8000 besök och kunnat räkna in drygt 36000 besökare sedan föreningens tillkomst. Intresset för bokade visningar är fortsatt stort och vi ser nu att det är nödvändigt att utöka antalet guider. Vi hoppas mycket på den värde- och guideutbildning som vi startar efter årsskiftet och som redan har väckt intresse hos ett antal medlemmar.

Kärnan i verksamheten är museet med dess två delar. När det gäller utvecklingen av föreningens verksamhet i övrigt är det nu nödvändigt att vi alla använder vår samlade kraft till att försöka lösa föreningens ekonomi mera långsiktigt. Detta inte minst för att skapa anställningstrygghet till de anställda men också för att kunna ta ett mera nationellt ansvar för kriminalvårdshistorien och leva upp till att vara det Sveriges Fängelsemuseum som vi nu kallar oss. Styrelsen har under ett veckoslut samlats på Gruvberget i genuin Hälsinge- och fängelsemiljö för att måla upp en framtidsvision och diskutera en mera långsiktig utveckling av verksamheten. I en sådan diskussion ingår också att bedöma vilka resurser vi behöver för att klara ett större uppdrag. Jag vill försöka förmedla några av de tankar som vi enades om i Gruvberget och som utgår från följande VISION:

Sveriges fängelsemuseum är ett nationellt museum av riksintresse.

Vi vill förverkliga visionen genom att;

- Dokumentera, problematisera och levandegöra kriminalvårdens historia.
- Vårda och tillgängliggöra museets egna samlingar.
- Delta i samhällsdebatten genom utställningar, seminarier m.m.
- Delta i dokumentationen av nedlagda anstalter för att kunna komplettera våra samlingar.
- Fördjupa kunskapen om den regionala kriminalvårdens historia.
- Ta ett särskilt ansvar för den nationella "fångkonsten".

Jag ser gärna att det inom föreningen blir en diskussion om den inriktning jag beskrivit och alla är välkomna med idéer om hur vi skall kunna förverkliga vår vision. Styrelsen har för avsikt att undersöka vilket mera långsiktigt stöd vi kan räkna med från våra naturliga samarbetspartners Kriminalvården, Kommunen och Länsmuseumet.

Vi närmar oss julhelg och årsskifte och jag vill tacka alla som bidragit till ett framgångsrikt år med föreningen och önska alla en

GOD JUL och ett GOTT NYTT ÅR!

Anders Hedin